

SUN'IY INTELLEKT VOSITALARIDAN FOYDALANGAN HOLDA INGLIZ TILINI O'QITISHDA O'QUVCHILARNING TIL KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH: IMKONIYATLAR VA TAHDIDLAR

Ibragimova Samirabonu Dilshodbekovna

Qo'qon Universiteti Andijon Filiali

Filologiya va tillarni o'qitish ingliz tili yo'nalishi 24/02 talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada sun'iy intellekt (SI) texnologiyalarining ingliz tilini o'qitish jarayonida o'quvchilarning til kompetensiyalarini rivojlantirishdagi imkoniyatlari va yuzaga kelishi mumkin bo'lgan tahdidlari tahlil qilinadi. AI vositalari orqali o'rganish motivatsiyasi, mustaqil ta'lim olish va interaktiv o'quv muhiti yaratilishi mumkinligi ko'rsatib o'tiladi. Shu bilan birga, AI'ga haddan tashqari ishonch, akademik halollik muammolari kabi salbiy oqibatlariga ham e'tibor qaratiladi.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, ingliz tili ta'limi, til kompetensiyasi, interaktiv o'qitish, AI texnologiyalari, ta'limda innovatsiyalar.

Kirish

XXI asrda ta'lim sohasining innovatsion taraqqiyoti sun'iy intellekt vositalarining keng joriy etilishi bilan yanada jadal tus oldi. Ayniqsa, ingliz tilini o'qitish jarayonida ushbu texnologiyalar til o'rganishdagi an'anaviy yondashuvlarga yangicha ko'rinish olib kirdi. Bugungi kunda ChatGPT, Grammarly, Duolingo, Replika kabi ilovalar o'quvchilarga mustaqil ravishda til o'rganish, muloqot qilish, yozma va og'zaki nutqni rivojlantirish imkonini bermoqda. Biroq ushbu imkoniyatlar bilan birga tahdidlar – plagiat, tanqidiy fikrlashning susayishi, shaxsiy intellektual mehnatning qisqarishi kabi holatlar ham kuzatilmoqda. Shu sababli, maqolada AI vositalarining lingvodidaktik imkoniyatlari va ularni oqilona qo'llash usullari o'rganiladi.

1. Sun'iy intellekt vositalarining turlari va lingvodidaktik imkoniyatlari

Zamonaviy texnologiyalar, xususan sun'iy intellekt (SI) vositalari ingliz tilini o'qitishda innovatsion vosita sifatida keng qo'llanilmoqda. Bugungi kunda Grammarly, ChatGPT, QuillBot, Duolingo kabi AI asosidagi vositalar til o'rganishni interaktiv, moslashtirilgan va tahliliy ko'rinishga olib kelmoqda. Masalan, Grammarly yozma nutqni rivojlantirishda xatolarni aniqlash va tuzatish bo'yicha real vaqtda tahlil olib boradi, bu esa o'quvchilarning mustaqil fikr yuritishiga va til strukturasi ustida ongli ishlashiga

xizmat qiladi¹. Duolingo singari ilovalar esa gamifikatsiyalashgan o'rganish modeli orqali interaktiv muhit yaratadi. Bu o'z navbatida til o'rganishdagi motivatsiyani oshirib, mashqlarni takrorlashga undaydi². Shuningdek, ChatGPT kabi ilg'or chatbotlar yozma va og'zaki mashqlarni bajarayotganda til kontekstida javoblar yaratishga yordam beradi. Bu vositalarning asosiy ustunligi – ular o'quvchining darajasi va ehtiyojiga mos tarzda differensiallashtirilgan ta'lim imkonini beradi³.

2. Til kompetensiyasining tarkibiy qismlari va sun'iy intellektning ta'siri

CEFR (Common European Framework of Reference) mezonlariga ko'ra, til kompetensiyasi receptive (tinglab tushunish, o'qib tushunish) va productive (yozma va og'zaki nutq) ko'nikmalardan tashkil topadi. Receptive ko'nikmalarni rivojlantirishda audio-matnli platformalar, video asosidagi tahlil mashqlari va avtomatik tarjima xizmatlari yordam beradi. AI vositalari bu borada foydalanuvchining qiziqishiga asoslangan materiallar orqali individual yondashuvni ta'minlaydi⁴.

Productive ko'nikmalarni rivojlantirishda Grammarly, ChatGPT va Replika singari vositalar o'zbek o'quvchilariga ko'proq foyda keltirmoqda. Grammarly foydalanuvchining yozgan matnidagi grammatik, stilistik va leksik xatolarni tahlil qiladi va tuzatish variantlarini taklif etadi. ChatGPT esa mashqlarni yaratishda yoki yozma topshiriqlarni tahlil qilishda o'qituvchining yordamchisiga aylanishi mumkin⁵.

3. Sun'iy intellekt yordamida ta'lim jarayonidagi yutuqlar

Sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish ingliz tili ta'limiga bir qator afzalliklar olib keldi:

¹ Kukulska-Hulme, A. (2020). Artificial Intelligence in Language Learning. *ReCALL Journal*, 32(3), 253–264.

² Godwin-Jones, R. (2018). Using Mobile Devices in the Language Classroom. *Language Learning & Technology*, 22(1), 1–17.

³ Yang, J. (2022). Integrating Chatbots into EFL Classrooms. *TESOL Quarterly*, 56(4), 789–805.

⁴ Oxford, R. (2017). *Teaching and Researching Language Learning Strategies*. Routledge.

⁵ Boulton, A., & Thomas, J. (2021). AI Tools in Language Education: Potential and Pedagogy. *Language Learning & Technology*, 25(2), 99–113.

- Moslashtirilgan ta'lim: AI vositalari har bir o'quvchining bilim darajasi, qiziqishi va o'rganish tezligiga qarab individual o'qitish uslubini taklif etadi⁶.
- Doimiy tahlil va baholash: Ilovalar foydalanuvchining xatolarini real vaqtda aniqlab, o'rganish jarayonini avtomatik nazorat qiladi⁷.
- Gamifikatsiya va motivatsiya: Duolingo kabi platformalar o'yin elementlarini qo'llash orqali o'quvchilarda qiziqish uyg'otadi va o'zlashtirishni kuchaytiradi⁸.

Shuningdek, o'qituvchi bu vositalar yordamida darsni individuallashtirish, uy topshiriqlarini avtomatlashtirish va darsdan tashqari mashqlarni samarali tashkil etish imkoniga ega bo'ladi.

4. Tahdidlar: Plagiat, fikrlash sustligi va o'qituvchining roli

AI vositalarining afzalliklari bilan bir qatorda muayyan xavf-xatarlar ham mavjud. Jumladan:

- Plagiat xavfi: O'quvchilar topshiriqlarni ChatGPT kabi vositalar yordamida tayyorlab, o'z fikrlash va yozish ko'nikmalarini rivojlantirishdan chetlashmoqda⁹.
- Tanqidiy fikrlashning sustlashuvi: Tayyor javoblarga tayangan o'quvchi o'z fikrini tahlil qilish, asoslash va mustaqil dalillash kabi yuqori darajadagi kognitiv faoliyatdan uzoqlashadi¹⁰.
- O'qituvchining roli va nazorat zarurati: O'qituvchi faqat baholovchi emas, balki yo'naltiruvchi, nazorat qiluvchi va tahlil qilishga o'rgatuvchi shaxs sifatida AI vositalarining noto'g'ri yoki biryoqlama qo'llanishini nazorat qilishi lozim¹¹.

⁶ Wang, Y. (2021). *Personalized Learning with AI in EFL*. *Computers & Education*, 160, 104034.

⁷ Liaw, M.-L. (2020). *AI-based Feedback Systems in Writing Instruction*. *CALICO Journal*, 37(2), 145–164.

⁸ Vesselinov, R., & Grego, J. (2012). *Duolingo Effectiveness Study*. City University of New York.

⁹ Choi, J. H., & Cristol, D. (2023). *Academic Integrity in the Age of AI*. *Journal of Educational Ethics*, 18(1), 45–59.

¹⁰ Selwyn, N. (2019). *Should Robots Replace Teachers? Digital Technology, AI and the Future of Teaching*. Polity Press.

¹¹ Holmes, W., Bialik, M., & Fadel, C. (2019). *Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications*. Center for Curriculum Redesign.

Shu sababli, AI texnologiyalaridan foydalanishda muvozanatli yondashuv zarur. O'quvchilarga vositalardan qanday foydalanishni o'rgatish, ularning tanqidiy fikrlashini rag'batlantirish va akademik halollik tamoyillariga sodiq qolish muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa

Sun'iy intellekt texnologiyalari zamonaviy ta'lim tizimida, ayniqsa ingliz tilini o'qitishda, o'quvchilarning til kompetensiyasini shakllantirish va rivojlantirishda katta o'rin tutmoqda. AI vositalari yordamida o'quvchilarning yozma va og'zaki nutqi, tahliliy fikrlashi va mustaqil o'rganish ko'nikmalari sezilarli darajada oshadi. Shuningdek, bu texnologiyalar tilni real hayotiy kontekstda qo'llab, interaktivlik va motivatsiyani kuchaytiradi. Biroq, bu vositalardan noto'g'ri foydalanish tahdidlarni keltirib chiqaradi. Xususan, plagiat, mustaqil fikrlashning pasayishi, o'qituvchi nazoratining kamayishi kabi muammolar yuzaga chiqadi. Shuning uchun ham AI texnologiyalaridan foydalanishda muvozanatli va mas'uliyatli yondashuv zarur. O'qituvchi sun'iy intellekt vositalarini yordamchi sifatida qo'llab, ularni darsga integratsiya qilishda yo'naltiruvchi rol o'ynashi zarur.

Xulosa qilib aytganda, AI texnologiyalari ingliz tilini o'qitish jarayonida kuchli vositaga aylangan. Biroq uning samaradorligi o'qituvchining strategik yondashuvi, o'quvchining faolligi va ilmiy halollik prinsiplariga sodiqlik asosida belgilanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Kukulska-Hulme, A. (2020). Artificial Intelligence in Language Learning. *ReCALL Journal*, 32(3), 253–264. <https://doi.org/10.1017/S0958344020000103>
2. Godwin-Jones, R. (2018). Using Mobile Devices in the Language Classroom. *Language Learning & Technology*, 22(1), 1–17.
3. Yang, J. (2022). Integrating Chatbots into EFL Classrooms. *TESOL Quarterly*, 56(4), 789–805.
4. Oxford, R. L. (2017). *Teaching and Researching Language Learning Strategies*. Routledge.
5. Boulton, A., & Thomas, J. (2021). AI Tools in Language Education: Potential and Pedagogy. *Language Learning & Technology*, 25(2), 99–113.
6. Wang, Y. (2021). Personalized Learning with AI in EFL. *Computers & Education*, 160, 104034.

7. Liaw, M.-L. (2020). AI-based Feedback Systems in Writing Instruction. *CALICO Journal*, 37(2), 145–164.
8. Vesselinov, R., & Grego, J. (2012). Duolingo Effectiveness Study. City University of New York.
9. Choi, J. H., & Cristol, D. (2023). Academic Integrity in the Age of AI. *Journal of Educational Ethics*, 18(1), 45–59.
10. Selwyn, N. (2019). *Should Robots Replace Teachers? Digital Technology, AI and the Future of Teaching*. Polity Press.
11. Holmes, W., Bialik, M., & Fadel, C. (2019). *Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications*. Center for Curriculum Redesign.